

Manara Kalybekova

(Instytut Historii i Etnologii im. C. Walichanowa,
Ałmaty, Kazachstan)

ORCID: 0000-0001-5194-6136

DOI: doi.org/10.60513/A82Y-WE98

Podejścia badawcze
przy analizie dokumentów dotyczących
Polaków deportowanych do Kazachstanu:
z doświadczenia pracy z archiwami specjalnymi

Artykuł dotyczy klasyfikacji i charakterystyki źródeł do badania historii deportacji do Kazachstanu różnych narodów, w tym Polaków, w latach 30. i 40. XX w. Omawiana problematyka przeszła skomplikowaną ewolucję, przez wiele lat negatywnie odbijały się na niej uwarunkowania polityczne i ideologiczne. W efekcie duża część wykonanej już pracy wymaga ponownego przemyślenia, wiele ocen z przeszłości należy zrewidować, opierając się na nowych materiałach archiwalnych, gdyż naukowe przemyślenie przeszłości historycznej jest niemożliwe bez analizy źródeł zarówno już znanych, jak i tych dopiero wprowadzanych do obiegu naukowego, jako że dokumentacja archiwalna tworzy złożony system źródeł historycznych, powstałych w toku działalności aparatu administracyjnego. Niniejszy artykuł pozwala na nowo przebadać problem pod względem metodologicznym i teoretycznym i ocenić wydania badanego okresu.

Problem zachowania tożsamości narodowej na tle globalizacji politycznej i gospodarczej, tworzenia nowych, ponadnarodowych podmiotów zarówno w obrębie państw, jak i między nimi, oraz wzrost masowej migracji na całym świecie ma dziś szczególne znaczenie. Przede wszystkim dotyczy to wszystkich nowoczesnych państw wielonarodowych, w tym Kazachstanu.

W 2020 r., w przeddzień Dnia Pamięci Ofiar Represji Politycznych, w swoim przemówieniu do obywateli Kazachstanu Prezydent Republiki Kazachstanu Kasym-Żomart Tokajew poinformował o utworzeniu Państwowej Komisji Rehabilitacji Ofiar Represji Politycznych w celu dokończenia prac na rzecz przywrócenia sprawiedliwości historycznej [1]. Rzeczywiście, represje polityczne są żywą częścią historii naszego narodu, związaną z wieloma wątkami dnia dzisiejszego. Szczególnie ważna w tym względzie jest świadomość tragedii z czasów od lat 20. do 50. ubiegłego wieku – okres ten charakteryzuje zerwanie tradycji i utrata ciągłości doświadczenia kulturowego. Przyczyniły się do tego: masowe ofiary i morderstwa podczas ruchów narodowyzwoleńczych, prześladowanie przedstawicieli różnych wyznań religijnych, przesiedlenia w latach 20.–30. duchowieństwa muzułmańskiego (ishanów, imamów, mułłów), a także zniszczenie całych warstw społecznych bejów i zamożnych chłopów w trakcie przymusowej kolektywizacji, głód, który pochłonął życie milionów ludzi, masowe represje wobec kazachskiej inteligencji twórczej oraz osób publicznych i politycznych, a także członków ich rodzin. W tym czasie miliony ludzi straciły życie albo zostały więźniami łagrów, innych pozbawiono mienia, poddano przymusowej migracji. W wyniku represji republika doświadczyła kataklizmów społecznych na wielką skalę. Uderzającym przykładem jest funkcjonowanie „ekonomiki obozowej”, tworzenie obozów – Karłağ, Stepłağ, AŁŻIR itp. Napływali tu więźniowie – przedstawiciele wszystkich deportowanych narodów, w tym Polacy. Limity wypełnienia ITŁ (*isprawitielno-trudowego łagiera*) Karagandy można prześledzić latami, np. jeśli na liście więźniów z 1 października 1931 r. figurowały 12 174 osoby, to z 1 stycznia 1941 r. – 51 404 osób, a z 1 stycznia 1950 r. – 54 180 osób [2, s. 133]. Praca więźniów wykorzystywana była m.in. w górnictwie czy w kopalniach rudy.

Na podstawie kartoteki alfabetycznej można przyjąć, że przez obozy w obwodzie karagandyjskim przeszło około 850 000 osób. Archiwa tych łagrów w dużej mierze odnoszą się do okresu represji z lat 1930–1950, zawierają też kartotekę alfabetyczną

oraz akta osobowe skazanych – niestety, pozostawione w całości do specjalnego zarządzania – oraz nieopracowane ogólne dokumenty biurowe, które są niezastąpionym źródłem do badań. Treść dokumentów i rodzaj dokumentacji determinowane były funkcjami instytucji, w których powstały. Zagadnieniom klasyfikacji źródeł poświęcono wiele prac [3]. Jednak do tej pory nie opracowano schematów klasyfikacyjnych podziału źródeł na gatunki i grupy. Dlatego klasyfikacji można dokonać w każdym konkretnym przypadku na podstawie zadań postawionych przez badacza, a także na podstawie kompletu źródeł, jakimi dysponuje, ich objętości, odmian itp.

Wysokim poziomem informacyjnym wyróżniają się materiały archiwum Komitetu Statystyki Prawnej i Specjalnych Dokumentów Prokuratury Generalnej Republiki Kazachstanu (materiały archiwalne NKWD, MWD). Tu należy zauważyć, że w 1995 r., podczas połączenia KNB RK i MWD RK (częściowo) powstał Państwowy Komitet Śledczy Republiki Kazachstanu (GSK RK), który istniał do grudnia 1998 r. GSK jest specjalnym organem państwowym podlegającym prezydentowi republiki, nie stanowi części systemu centralnych organów wykonawczych, prowadzi dochodzenia, działania operacyjno-poszukiwawcze i inne z nich wynikające.

Do zadań GSK należały: ochrona praw i prawnych interesów obywateli, organizacji i państwa przed ingerencją przestępczą; wykrywanie, tłumienie, ujawnianie i dochodzenia w sprawie przestępstw; zapewnienie odszkodowania za szkody materialne spowodowane przestępstwami dla osób fizycznych i prawnych; identyfikacja przyczyn i warunków sprzyjających popełnieniu przestępstw, podjęcie działań w celu ich wyeliminowania; udział w opracowywaniu i wdrażaniu polityki państwa w zakresie zwalczania przestępczości oraz współpracy międzynarodowej w tej samej kwestii. Przesłano tu wszystkie materiały archiwalne NKWD i MWD, w tym materiały dotyczące deportowanych narodów.

GSK zostało później przekształcone w Komitet ds. Statystyki Prawnej i Specjalnych Dokumentów Prokuratury Generalnej Republiki Kazachstanu. Są to głównie dokumenty o charakterze sprawozdawczo-informacyjnym lub sprawozdawczo-podsumowującym. Z reguły cechuje je różnorodność i wieloaspektowość zawartych w nich informacji. Dokumenty te podsumowują najważniejsze dane z innych źródeł, a jednocześnie zawierają informacje istotne dla omawianego okresu, wymagające ostrożniejszego podejścia. Źródła te także stanowią przegląd, analizę zachodzących zjawisk i wydarzeń w państwie. Dokumenty o charakterze sprawozdawczo-informacyjnym są sporządzane na podstawie raportów wszystkich składowych danej organizacji i jej jednostek strukturalnych. Są nasycone dużym materiałem faktycznym i obejmują najważniejsze jednostki. Szczególne znaczenie mają materiały statystyczne jako źródła wymagające specyficznych metod przetwarzania. Wśród materiałów archiwalnych obficie reprezentowana jest korespondencja, która odzwierciedla całe życie wewnętrzne organizacji.

Podczas analizowania takich materiałów konieczne jest przede wszystkim ustalenie dokumentu inicjującego, na podstawie którego prowadzono korespondencję. Czasami w tytułach wielu odniesień czy memorandumach nie ma wskazania, w odpowiedzi na którą prośbę dany dokument został przygotowany. Dlatego ważną rolę w tym

Najstarszy budynek w Oziornoje, fot. Jan Szewczyk/Muzeum Pamięci Sybiru

przypadku odgrywa pismo przewodnie. Znaczenie mają także atrybuty zewnętrzne, takie jak stemple i pieczęcie, które pomagają uzyskać ważne informacje. Notatki sprawozdawcze, referencje i notatki informacyjne, sporządzone jako odpowiedź na zapytanie danej organizacji, zawierają w większości wiarygodne informacje.

W archiwum Komitetu ds. Statystyki Prawnej i Specjalnych Dokumentów Prokuratury Generalnej RK wiele dokumentów to istotne źródła w badaniu tego problemu. Korespondencja toczyła się głównie między oddziałem pracy przymusowej NKWD Kazachskiej SRS i Głównym Zarządem obozów pracy przymusowej NKWD ZSRS w postaci notatek służbowych na temat stanu robotników – zesłańców w konkretnym przedziale czasowym: kwartalnie, półrocznie, rocznie; w formie raportu na formularzu nr 3 o wykorzystaniu siły roboczej pracowników przymusowych przesiedlonych na terytorium Kazachskiej SRS, oddzielnie według obwodów i komitetów ludowych.

Jedną z cech dokumentów o charakterze sprawozdawczo-informacyjnym jest to, że zawierają one sumaryczny materiał odnoszący się do określonego czasu, co pozwala prześledzić rzeczywistą sytuację w długim okresie poprzez porównanie źródeł ze wszystkich grup i zbadać, w jaki sposób dokumenty normatywne i organizacyjne zostały wprowadzone w życie. Ten sam wysoki poziom informacyjności wyróżniają materiały archiwum Komisji Statystyki Prawnej i Specjalnych Dokumentów dla regionu Karagandy. W archiwum znajdują się akta wszystkich więźniów Karłagu NKWD, w tym więźniów polskich.

Karty rejestracyjne są ważnym źródłem do badania ilościowego, społecznego, narodowego oraz wieku więźniów. Taka karta zawiera następujące dane: płeć, numer strony księgi rejestrującej, nazwa specposiołka, powiat, obwód i data przybycia. Następnie, w kolejności, pojawiają się następujące elementy:

- narodowość
- miejsce urodzenia: konkretnie wskazany obwód, rejon, miasto – wieś
- wykształcenie
- sytuacja społeczna w momencie wydalenia
- specjalność
- służba w wojsku (kiedy i stanowisko)
- stan cywilny
- zdolność do pracy (u inwalidów wskazać grupę)
- skierowany do pracy – gdzie i na jakim stanowisku
- data skierowania
- przeniesiony na stanowisko (data przeniesienia)
- informacja o zachętach i nagrodach
- uciekł ze specposiołka (data)
- poszukiwany (data)
- umieszczony w specposiołku (wskazuje się, czy wrócił dobrowolnie, czy zatrzymany, data umieszczenia)
- karalność (kiedy) przez sąd ludowy (jaki), skazany...
- informacja o małżeństwie i rozwodzie (wskazuje się małżeństwo lub rozwód, z kim, datę, zapis aktu i numer zaświadczenia)

- nazwisko po ślubie lub rozwodzie
- przeniesiony do specposiołka
- zmarł (data)
- podpis komendanta specposiołka

Zachowały się liczne akta osobowe Polaków – specprzesiedleńców. Dla każdego prowadzono akta, które po jego uwolnieniu były deponowane w archiwum, a jeżeli „specjalny przesiedleńca” był przenoszony do innego obozu, akta wędrowały razem z nim. Dokumenty te są nadal przechowywane w archiwach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (MWD) i prokuratury w dawnej lokalizacji specjalnych komendantur w porządku alfabetycznym, niezależnie od narodowości, a akta osobowe dotyczące specjalnych przesiedleńców zarejestrowanych w miejskich komendanturach specjalnych są przechowywane w Departamencie MGB, także w porządku alfabetycznym. Akta zawierają informacje o karalności, przyczynie śmierci, miejscu pochówku i inne dane o losie więźnia od momentu aresztowania do zwolnienia lub śmierci.

Rejestracja akt osobowych miała ścisłą kolejność. Po pierwsze, akta osobowe dotyczące specjalnego przesiedleńca były sporządzane i przechowywane przez wydziały miejskie i rejonowe (departamenty) MWD i DSP-MWD-UMWD dla bezpośrednio im podległych komend specjalnych.

Po drugie, akta osobowe specjalnego przesiedleńca miały zawierać następujące dokumenty:

- zaświadczenie o podstawie do przesiedlenia i przetrzymywania na specjalnym osiedleniu
- kwestionariusz przesiedleńca ze zdjęciem
- pokwitowania ogłoszenia wysiedleńcowi uchwały SN ZSRS nr 35 z dnia 8 września 1945 r. oraz dekretu Prezydium Rady Najwyższej ZSRS z 26 listopada 1948 r;
- decyzje o nałożeniu kar administracyjnych (aresztowanie, grzywna)
- zaświadczenia o godnych uwagi doniesieniach agenturalnych i innych materiałach kompromitujących/obciążających
- oświadczenie eksmitowanego o zachodzących zmianach w składzie rodziny (narodziny, śmierć, małżeństwo itp.) oraz zmianie miejsca zamieszkania
- materiały o pociągnięciu do odpowiedzialności karnej (kopie aktu oskarżenia i wyroku).

Po trzecie, dokumenty w aktach osobowych przesiedleńca były zszywane w kolejności, o której mowa powyżej, a arkusze są ponumerowane.

Po czwarte, osobiste dokumenty skonfiskowane przesiedleńcom były dołączane do akt osobowych osobno według spisu.

Oddzielne miejsce zajmują dokumenty urzędowe, które zostały sklasyfikowane jako tajne. Wśród nich można wyróżnić te o charakterze nakazowym – są to uchwały, które zostały utworzone przez Radę Komisarzy Ludowych ZSRS i Kazachską SRS.

Archiwalne zdjęcie przedstawiające pierwsze domy wzniesione w Jasnej Polanie, zbiory Domu Polskiego w Jasnej Polanie

Jak wiadomo, przez uchwały rozumie się przepisy o charakterze ogólnym, które regulują istotne kwestie administracji publicznej [4, s. 248]. Specyfika uchwał zależy ogólnie od ich celu. Zazwyczaj składają się one z części stwierdzającej i wskazania przepisów, zgodnie z którymi ten akt jest przyjmowany. Zawierają także rezolucję/sentencję (ustanawiającą). Ta część szczegółowo opisuje kolejność wykonania zadań i weryfikacji wykonania. Wśród materiałów archiwalnych znaleziono także wspólne uchwały najwyższych organów ustawodawczych i wykonawczych. Wspólne uchwały podejmowano wtedy, gdy konieczne było koordynowanie wszelkich wysiłków na rzecz rozwiązania problemu, mówi to również o wzmocnieniu dyktatu władz partyjnych nad państwowymi. Zwykle składały się z tych samych części, co każda ustawa rządowa. Uchwała ma część stwierdzającą konieczność podjęcia działania. Często pojawia się wskazanie odpowiednich decyzji najwyższych organów, na podstawie których przyjmowana jest wspólna decyzja.

Archiwum Karłagu jest kartoteką ogólną. Robotnicy – przesiedleńcy są w nim określani jako „P”. Dostępne na ich temat materiały są bardzo rzadkie, ponieważ wiele dokumentów nie zostało jeszcze opracowanych i nie można z nich korzystać. Są to głównie raporty statystyczne dotyczące obecności i przemieszczania się specjalnych kontyngentów, dyrektywy i instrukcje GUŁ-agu MWD ZSRS. W Karłagu nie ma opisu rejestru dokumentów potwierdzających ich obecność. Skorowidz karagandyjskiego obozu pracy MWD ZSRS zawiera alfabetyczną kartotekę robotników – przesiedleńców za okres 1931–1959. Prowadzono rejestr uwzględniając tych, którzy zostali przeniesieni lub uwolnieni, jak też zbiegłych z obozu i zmarłych. Kartoteka odnotowywała, oprócz danych określających przesiedleńców i więźniów, również ich przemieszczanie, wyjazd, zmianę artykułów, terminów itp. oraz sprawy osobiste przesiedleńców i więźniów w latach 1931–1959. Akta osobowe przesiedleńca po jego zwolnieniu z obozu były odkładane do archiwum, a gdy był przenoszony do innego obozu, wędrowały razem z nim. Akta skazanych zwolnionych z Karłagu, w przeważającej części jako dokumenty tymczasowego przechowywania, zostały z czasem zniszczone. Sprawy dotyczące zmarłych odkładano do archiwum. Akta osobowe zawierają informacje o karalności, przyczynach śmierci, miejscach pochówku i innych danych od momentu aresztowania do zwolnienia lub śmierci.

Właśnie akta osobowe są jednym z najważniejszych źródeł do badania interesującego nas tematu. Analizując akta skazanych, którzy zmarli w miejscach pozbawienia wolności, ustalono, że ich pochówki odbywały się na cmentarzach istniejących przy każdym oddziale Karłagu. Zbadano ponad 50 spraw dotyczących obozu nr 99 dla jeńców wojennych i internowanych. Niestety, nie wskazuje się w tych dokumentach narodowości specprzesiedleńca, jest tylko wpis – „więzień”. Istnieją również dokumenty dotyczące ogólnej pracy biurowej, które odzwierciedlają główną i produkcyjną działalność obozu przez cały okres jego istnienia. W ten sposób zbadano zasoby obozu stepowego (Stepłagu) MWD ZSRS, który był pierwszym obozem specjalnym w obwodzie karagandyjskim. Zespół zawiera alfabetyczną kartotekę i akta osobowe skazanych, pozostawione w całości do specjalnego zarządzania. Dokumenty z ogólnymi aktami odzwierciedlającymi działalność obozu nie zostały zdeponowane w archiwum. Dlatego nie jest możliwe podanie bardziej szczegółowej charakterystyki tego obozu. Wiadomo jednak, że część dokumentów, a mianowicie rozkazy dotyczące

składu osobowego, sprawy karne i akta osobowe skazanych przez sądy specjalne w Stepłagu, znajdują się w archiwum CKI przy UGSK w obwodzie żezkazgańskim. Nie ma informacji o lokalizacji głównego zestawu dokumentów obozu stepowego.

Kolejną grupą źródeł są materiały statystyczne i demograficzne, które mają ogromną wartość dla scharakteryzowania ogólnego rozwoju społeczno-demograficznego. Dane z tej grupy źródeł znajdują się w Archiwum Państwowym obwodu Karaganda. Zawierają informacje o całkowitej liczbie specjalnych osadników w obwodzie, o ich przybyciu i wyjeździe, informacje o osadnikach zatrudnionych w danej branży. Do grupy dokumentów o charakterze organizacyjno-porządkowym należą protokoły, instrukcje zawierające informacje administracyjne. Dokumenty te odzwierciedlają zarówno cel sporządzania dokumentacji (administracyjny), jak i jej charakter (organizacyjny). Interesujący i jeden z najliczniejszych to zbiór zawierający protokoły pozwalające w pełni zapoznać się ze wszystkimi aspektami bieżącej pracy oraz uzyskać informacje o wszystkich ich działaniach.

Innym rodzajem dokumentacji organizacyjno-administracyjnej są okólniki i instrukcje. Okólniki to pisemne zarządzenia wysyłane do podległych instytucji. Instrukcje zawierają wytyczne ustalające kolejność i sposób realizacji zadania. Pomimo znaczących przesunięć w wydawaniu dokumentów archiwalnych przez historyków republiki, należy zauważyć, że w ich publikacji pojawiają się negatywne aspekty. Naszym zdaniem polegają one na wciąż obowiązujących ograniczeniach dostępu do dokumentów archiwalnych, wpływie określonej przynależności zbiorów archiwalnych i samych archiwów (istnienie specjalnych Archiwów Państwowych KNB RK (KGB KazSRS), Ministerstwa Spraw Wewnętrznych RK, Prokuratury Generalnej RK); powolności w odtajnianiu materiałów archiwalnych na temat badanego zagadnienia. Archiwum Prezydenta Republiki Kazachstanu, utworzone 14 stycznia 1994 r., zawiera dokumenty byłych archiwów krajowych i obwodowych partii. Są to dokumenty Komunistycznej Partii Kazachstanu, w istocie najwyższej struktury władzy państwowej, odzwierciedlające ponad 70-letni okres historii Republiki i będące ważnym składnikiem historycznej bazy badań naukowych.

Jak wiadomo, w pracach sowieckich historyków dokumenty partyjne były używane znacznie rzadziej niż wymagano. Wynikało to z faktu, że w archiwach partyjnych obowiązywał reżim ograniczonego korzystania ze źródeł pierwotnych.

Niektóre dokumenty nie były w ogóle wydawane do pracy w czytelnich, niektóre były materiałami o ograniczonym zastosowaniu. Do takich należały dokumenty oznaczone jako „Teczka specjalna”, decyzje centralnych władz partyjnych, państwowych, dokumenty sektorów niejawnych, korespondencja z wyższymi organami partyjnymi itp. W archiwum partyjnym kazachskiej filii Instytutu Marksizmu-Leninizmu z 97 skorowidzów tylko 19 było w użyciu [4, s. 29]. Już w latach 1989–1991 główny fundator archiwum, Komitet Centralny KPK, na wniosek Instytutu Historii Partii zezwolił na szersze wykorzystanie materiałów z archiwów partyjnych. Przy KC Komunistycznej Partii Kazachstanu powołano komisję, która w styczniu 1990 r. po raz pierwszy z udziałem państwowej służby archiwalnej przekazała do powszechnego użytku dokumenty, które wcześniej nie były wydawane badaczom,

w tym oznaczone jako tajne. 57 rejestrów zostało całkowicie odtajnionych, a kolejne cztery – częściowo.

Jednak archiwa partyjne nie zgodziły się na pełne odtajnienie spraw, ponieważ nie było ram regulacyjnych. Utworzone na podstawie państwowego i obwodowych archiwów partyjnych Centralne Państwowe Archiwum Historii Współczesnej zostało następnie przekształcone w Archiwum Prezydenta Republiki Kazachstanu, które ma w swoich zasobach dużą liczbę dokumentów z oznaczeniem tajności. Przede wszystkim pracownicy tego archiwum przystąpili do odtajniania dokumentów związanych z masowymi represjami. Zgodnie z uchwałą Rady Najwyższej Republiki Kazachstanu z 14 kwietnia 1993 r. „W sprawie wprowadzenia ustawy Republiki Kazachstanu »O rehabilitacji ofiar masowych represji politycznych«” w lipcu 1993 r. zarządzeniem prezydenta powołano międzyresortową Komisję do odtajnienia aktów prawnych, decyzji rządowych i innych organów, a także aktów resortowych, które służyły jako podstawa do stosowania masowych represji i naruszeń praw człowieka.

Archiwum przedłożyło do rozpatrzenia przez tę komisję dokumenty i materiały dotyczące represji politycznych za okres od 1925 do 1988 r. Po uzyskaniu suwerenności przez Republikę, demokratyzacji społeczeństwa, w największym archiwum – Centralnym Archiwum Państwowym Republiki Kazachstanu – specjalna komisja odtajniła dokumenty najważniejszych zbiorów rządowych: Rady Komisarzy Ludowych (SNK), Prezydium Rady Najwyższej i Rady Ministrów Kazachskiej SRS. Odtajnione dokumenty obejmują znaczny okres czasu – od 1936 do 1955 roku.

Dość bogaty materiał na temat Polaków jest dostępny w Archiwum Państwowym obwodu ałmatyńskiego – są to uchwały Rady Komisarzy Ludowych ZSRS i Kazachskiej SRS w sprawie udzielenia dodatkowej pomocy materialnej obywatelom polskim ewakuowanym z zachodnich regionów Ukrainy i Białorusi, w sprawie nielegalnego wykorzystania pomocy charytatywnej dla obywateli polskich; wytyczne zastępcy przewodniczącego obwodowego komitetu wykonawczego w sprawie wdrożenia działań mających na celu poprawę sytuacji materialnej rodzin żołnierzy Wojska Polskiego w ZSRS; instrukcje ewakuacji obywateli polskich z ZSRS do Polski; różnego rodzaju raporty; rejestr obywateli polskich zamieszkałych w obwodzie ałmatyńskim; wykaz rejonów obwodu Ałma-Ata, w których mieszkali obywatele polscy; działania mające na celu poprawę sytuacji materialnej rodzin żołnierzy Wojska Polskiego w ZSRS. Istnieje również kopia telegramu Zarządu Głównego Związku Patriotów Polskich, podpisana przez Wandę Wasilewską, „o utworzeniu w Ałma-Acie oddziału Patriotów Polskich” i in.

Tym samym badacze stają przed globalnym zadaniem, które powinno stać się jednym z priorytetów naukowych w pracy badawczej – jest to utrwalanie pamięci o wielu milionach swoich obywateli, którzy stali się ofiarami represji politycznych.

Obecnie trwa krytyczna refleksja nad przyjętymi wobec narodów represjonowanych w okresie od lat 20. do 50. XX w. aktami państwowymi najwyższych organów władzy państwowej i administracji. Wymagany jest szeroki zakres dokumentów i materiałów w kwestii rehabilitacji. Dlatego dziś konieczne jest zbadanie wszystkich elementów rehabilitacji jako integralnej części koncepcji polityki narodowej ZSRS.

Aby określić kierunki współczesnej polityki krajowej, ważne jest zbadanie historii i doświadczenia rehabilitacji nieuzasadnionej represji wobec narodów w latach 20.–50. ubiegłego wieku, podsumowanie wyników podjętych działań rehabilitacyjnych, biorąc pod uwagę specyficzne cechy postępowania w Kazachstanie, zidentyfikowanie kategorii ludności, które nie przeszły rehabilitacji politycznej lub prawnej oraz określenie głównych kierunków pracy w celu utrwalenia pamięci ofiar represji politycznych. Nie ma chyba ani jednej rodziny, której nie dotknęłaby tragedia głodu, prześladowań, represji, Wielkiej Wojny Ojczyźnianej. Ale w każdej rodzinie jest starannie przechowywana pamięć o swoich bliskich, ponieważ tak długo, jak ich pamiętamy, żyją w naszych sercach.

Dzisiaj potrzebna jest rehabilitacja ofiar represji politycznych i obiektywna analiza tragicznych kart okresu sowieckiego.

Wykorzystana literatura:

1. К.К. Токаев «О создании Госкомиссии по реабилитации жертв политических репрессий» https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/tokaev-poruchil-sozdat-goskomissiyu-reabilitatsii-jertv-403910/
2. Калыбекова М. Ч. История депортированных народов Казахстана (1937–1956 гг.) // -Алматы, ТОО «Издательство ЖЕМ». -2008. -188 с.
3. Данилов В. П., Якубовская С.Л. Источниковедение и изучение источников советского общества // Вопросы истории. -1961. № 5. -С. 3–23.
4. Кульшанова А. А. Особенности видовой классификации комплекса делопроизводственной документации государственных органов КАССР (20-годы XX века). Теоретические аспекты // Материалы международной научной конференции «Бекмахановские чтения-2004». -Алматы: КазНУ им. аль-Фараби, -2004. -288 с.

Słowa kluczowe:

deportacje, archiwum specjalne, specjali przesiedleńcy, osiedle specjalne